

Kentli Hakkı Olarak

Kentli Hakkı Olarak

Kent Sağlığı

ve

Şehir Planlama

Edip DİNÇER

Doç. Dr. Özlem ÖZÇEVİK

- GiriŐ / AraŐtırmanın Amacı
- Kentleşme ve Sağlık
 - Kentleşme
 - Kamu Sağlığı
 - Kentli Hakkı Olarak Sağlık
 - Kentsel Planlama Kuramlarında Sağlık
 - Kent Planlamada Bir Araç Olarak 'Sağlık Yaklaşımı'
- Sağlığı Etkileyen Parametreler
 - Sosyal Çevre
 - Fiziksel Çevre
- Sonuç

iÇERİK

Günümüzde sağlık artık sadece tıp bilim dalı disiplini içinde değil, birçok disiplin arasında bağlantı kuran bir köprü olmuştur.

Sağlık, sadece fiziksel değil, ruhsal, sosyal, ekonomik, politik ve manevi sağlığı da kapsamaktadır (Gloubermann ve diğ., 2006).

Günümüzde, kent nüfusunun sağlığı; tıp bilimleri, yardımcı tıp, sosyal işler, kamu sağlığı, Şehir planlama, sosyal bilimler, yasalar ve daha birçok disiplini içeren bir başlık altında toplanmıştır (Vlahov ve diğ., 2004).

GİRİŐ

Şehir planlama, kent sağlığını belirleyen etmenlerden biri olan fiziksel çevreyi kontrol etmektedir. Fiziksel evre, sosyal çevreyi yaratacağından, Şehir planlama; 'Kent Sağlığı', 'Kentli Sağlığı' ve 'Sağlıklı Kentler' vizyonunun sağlanabilmesi için altyapıyı oluŐturacak ve saęlamlaŐtıracak elzem disiplindir.

GİRİŐ

KENTLEŞME ve ŐAęLIK

“büyük sayıda insanın nispeten küçük ve yoğun alanlarda Őehirler kurarak yaŐamaya baŐlama süreci”

Encyclopædia Britannica, 2010

SanayileŐme ve ekonomik geliŐmeye koŐut olarak, kent sayısının artması ve kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplum yapısında artan oranda, örgütlenme, iŐ bölümü ve uzmanlaŐma yaratan, insanların davranıŐ ve iliŐkilerinde kentlere özgü deęiŐikliklere yol ačan bir nüfus birikimi sürecidir.

Kentleşme KeleŐ, 1972

Dünya Bankası'nın 2009'da yayınladığı Dünya Gelişme Göstergeleri raporunda 1990'da dünya nüfusunun %42.9'u kentlerde yaşarken, bu rakam 2005'te %48.7'ye, 2007'de %49.5'e, 2010'da ise %50.3'e çıktığını göstermiştir.

Kentleşme

“sadece hastalık, sakatlık veya zayıflığın olmaması değil; bütünsel olarak bulunması gereken fiziksel, zihinsel ve sosyal refah durumu”

WHO, 2006

“Sağlık; psikolojik, toplumsal, kültürel ve politik açılardan değerlendirilen; insanların, bedensel, zihinsel ve sosyal yaşam kalitesidir.”

Rootman ve Raeburn, 1994

Kamu Sağlığı

“Kamu sağlığı, hastalıkları engelleme, yaşam sũresini uzatma ve fiziksel sağlığı geliőtirme konularında, ayrıca örgütlũ toplumlarda; çevrenin sanitasyonu, kamusal hastalıkların kontrolũ, kiŐisel hijyen konusunda bireylerin bilgilendirilmesi, erken teŐhis ve hastalıkların ilerlemesini önleyici sağlık ve bakım hizmetlerinin sağlanması, toplumdaki her bireyin yaşam standartının iyileőtirilmesi için sosyal çalıŐmalar yapılması konusunda bir bilim ve sanattır.”

Winslow, 1920

Kamu Sağlığı

“Kamu sağlığı, bizim, bir toplum olarak, insanların sağlıklı yaŐayabilmesi için koŐulları kitleesel bir Őekilde garanti etmemizdir.”

Sağlık Enstitüsü, 1988

“Yönetimin kamusal sağlık giriŐimi”, kamu yetkililerinin yasal düzenlemeler içinde halkın sağlığını korumak için yerinde önlemler almasını kapsar. Kamusal sağlıktaki anahtar kriter, halk sağlığını tehdit eden durumlarda önlem alınması yönünden yönetimin rolü – gücü ve mecburiyeti veya zorunluluğudur.”

Kamu Sağlığı
Rothstein, 2002

19. yūzyılda kentlerde başlayan endūstrileřme sūreci ile ortaya çıkan, sağlıksız – sağlığa aykırı koşullar, aşırı kalabalık ve insanlık dışı koşullar, modern planlamanın amacını oluşturmuş ve kent planlaması bilimsel olarak ele alınmaya başlanmıştır.

Sosyal, ekonomik ve fiziksel çevrede yapılacak çalışmalar ile kent sağlığı 21. yūzyılda daha da geliştirilebilecek bir konu başlığı haline gelmiştir.

Sağlık–Kent Tarihi

Kentli hakları; hem kentlinin bir birey olarak sahip olduğu insan haklarının, hem de içinde yaşadığı kentin ve kentsel toplumun bir üyesi olarak o kentin kentsel ve çevresel değerleri üzerindeki haklarının bütünüünü kapsamaktadır (Pektaş ve Akın, 2010).

Dört ana hedef:

- Fiziksel kentsel çevrenin geliştirilmesi;
- Varolan konut stokunun yenilenmesi;
- Kentlerde sosyal ve kültürel olanakların yaratılması;
- Toplumsal gelişim ve kamu katılımı (Ertan, 2008; Pinto ve diğ., 2008).

Kentli Hakkı
Olarak Sağlık

- Kentsel çevrenin tüm kentlilere iyi sağlık koŐulları sağlaması
- İyi sağlık koŐullarının temini için; kiŐilerin temel ihtiyaç maddelerinin güvenilir ve sağlıklı biçimde sunumu
- Yerel yönetimlerin; toplum kaynaklı sağlık giriŐimlerini ve katılımları teŐvik etmesi
- Kent sağlığı uluslararası bir önem de taŐıdıęından, yerel giriŐimlerin uluslararası programlarla ortak yürütülmesinin ngrlmesi (Pinto ve diğ., 2008)

Kentli Hakkı
Olarak Sağlık

“Kent kullanıcılarına sağlıklı ortamları nasıl sağlamalıyız?”

Sağlık disiplinine göre bu soru hareketsizlik, obezite ve kronik hastalıklar gibi konularla alakalı olmuŐken; kentsel planlama disiplininde bu soru, yüksek yoğunluklu yerleŐimler, araç kullanımının yarattığı çevresel sorunlar, eriŐebilirlik gibi konularla iliŐkilendirilmiŐtir

Kentsel Planlama Kuramlarında Sağlık

1. Sorunun Tanımlanması;
2. Risk Faktörlerinin Belirlenmesi;
3. Stratejilerin Ortaya Konulması ve Test Edilmesi;
4. Uygulama;

Lydia Guy, 2007

Kamusal sağlık planlamasında 2 tür yaklaşım bulunmaktadır;

- “Tek Yönlü Yaklaşım”
- “Çok Yönlü Yaklaşım”

Kentsel Planlama Kuramlarında Sağlık

Tek Yönlü Yaklaşımında sorunlar ayrı ayrı ele alınarak, bunlar doğrultusunda stratejiler oluşturulur. Bu yaklaşım soruna yönelik süreçlerde işe yarasa da, bir çok sorunu olan mekanlarda, her bir sorun için ayrı bir strateji geliştirilmesi gerektiğinden masraflı, uzun ve yorucu bir süreçtir.

Tek Yönlü Yaklaşım

Çok Yönlü Yaklaşım disiplinler arası bir süreç izlemektedir.

Bu yaklaşımı elde edebilmek için planlama disiplini içinde,

- Politika entegrasyonu;
- Altyapı yönetimi;
- Çevre ve kentsel planların entegrasyonu;
- Ulaşım ve kentsel planların entegrasyonu;
- Kentsel planlarda açık alan sağlanması;
- Çok fonksiyonlu arazi kullanımı;

gibi bazı kavramsal değişikler yapılması gerekmektedir

(WHO,1999)

Çok Yönlü Yaklaşım

Kent Planlamada Bir Araç Olarak ‘Sağlık Yaklaşımı’

“Kent Sağlığı” yaklaşımının ortaya çıkış nedeni daha çok, önemli görülen hastalıklar ve riskli grupların varolmasıdır. Kent Sağlığı yaklaşımı hastalıkların kent içindeki yapısına ve sağlık hizmetlerine erişebilirlik konularına dikkat çeker.

nemli 3 odak noktası vardır;

- kentsel sağlık problemleri ve bu problemlerin nüfus içinde görülme sıklığı;
 - hijyenik bir evre ve etkileri;
 - hizmetlerin kentsel mekanda nasıl sunulması gerektiği
- (Glouberman ve diğ., 2006)

Kent Sağlığı

“Sağlıklı Kentler” yaklaşımı, kentsel çevrenin, kentsel etmenlerin, kentlilerin sağlığını etkilediği kuramı üzerine kurulmuştur.

Hancock ve Duhl (1988) sağlıklı kent için tanımlarını; “Sağlıklı bir kent, fiziksel ve sosyal çevresini sürekli geliştiren ve kamusal kaynakları arttırarak, insanların, azami potansiyellerini ortaya çıkarmasını ve karşılıklı destek ile hayatın tüm fonksiyonlarını yerine getirmelerini sağlayan bir kenttir” şeklinde yapmışlardır.

Sağlıklı Kentler

Sağlıklı kent için Hancock ve Duhl (1988) 11 maddelik Őu listeyi sunmuŐlardır:

1. Temiz, güvenli, yükse kalitede fiziksel evre
2. Uzun vadede sabit ve sürdürülebilir bir ekosistem
3. Güçlü, karŐılıklı destek veren, istismar olmayan bir toplum.
4. KiŐilerin hayatlarını, sağlıklarını, refahını etkileyen kararlarda yüksek kamu katılımı
5. Şehir kullanıcılarının temel ihtiyaçlarının karŐılanması
6. Kaynaklara ve deneyimlere geniŐ ulaşım
7. ÇeŐitli, canlı ve yenilikçi kent ekonomisi
8. GeçmiŐ ile, kültürel ve biyolojik miras, ve diğer bireysel gruplar ile bağıntılılık teŐviki
9. Yukarıdaki parametreler ve davranıŐları geliŐtirebilecek bir kentsel form
10. Herkesin ulaŐabileceęi, uygun seviyede sağlık hizmetleri
11. İleri sağlık seviyesi

Sağlıklı Kentler

Hızlı büyüme, yüksek nüfus yoğunluğu ve kent periferinde zayıf sağlık altyapısı nedeniyle ortaya çıkan zayıf bağışıklık; hastalıkların hızlı yayıldığı fakir kentsel alanlarda bağışıklık konusuna dikkat çekilmesine neden olmuştur.

Kentsel bağışıklığın sağlanabilmesi için; dışa itilmiş nüfusun eğitilmesi ve sağlık takibi kalitesinin arttırılması, kentsel periferide kaliteli sağlık hizmeti sağlanması, çoklu paydaş sağlanarak servislerin tekrar düzenlenmesi gibi stratejiler ile kentsel bağışıklık sağlanabilir.

Kentsel Bağışıklık

Sağlığı Etkileyen Parametreler

Gelir Düzeyi

Gelir düzeyinin artması, sosyal statünün artmasına, sağlık hizmetlerine ulaşımı kolaylaştırmaya, daha sağlıklı beslenmeye ve dolayısıyla daha uzun yaşam süresine neden olacaktır.

Düşük sosyal statüye sahip insanların, karşılaştırıldığında, daha iyi durumda olanlara oranla daha stresli bir hayat yaşadığı araştırmalar sonucunda ortaya çıkmıştır (Anderson ve Armstead, 1995).

Sosyal Katılım ve Sosyal Destek Ağları

Sosyal ağlar zihinsel ve duygusal sağlık için önemli bir faktördür (Halpern, 1995).

Toplum dışına itilmişliğin 4 elemanı bulunmaktadır (Canon, 2008):

- Tüketim
- Üretim
- Politik Uğraş
- Sosyal Etkileşim

Sosyal Çevre

Eğitim

Eğitim, gelecekte iÇ konusunda alınacak kararları etkilediği gibi, sağlığımıza etki eden; gelir d¼zeyi, nerede yaŐayacaęımız gibi konularda daha geniŐ kapsamlı bir kontrol ve h¼k¼m olanağı tanımaktadır (Hetzl ve diğ., 2004).

Nutbeam (1998) sağlık eğitimini, “bireylerin biliŐsel ve sosyal yeteneklerini, bilgi alma ve bu bilgileri sağlıklı olmak için nasıl kullanacaklarını doğrultusunda anlama yetisi” ve “sadece randevu alma ve broŐ¼r okuyabilme olarak değil, insanların sağlık bilgilerine kolayca ulaŐabilmeleri ve bunları nasıl kullanacaklarını bilmeleri” olarak tanımlamıŐtır.

Sosyal evre

Kirlilik

GeliŐmekte olan ũlkelerde sağlığı etkileyen sorunların baŐında hava kirliliği bulunmaktadır.

Daha yoğun tasarlanmıŐ alanlar kiŐi baŐına dűŐen yolculuk sayısını azaltmaktadır, fakat aynı zamanda bu alanlara doğru ulaŐım talebini arttırmakta ve bu da kendi trafik yoğunluğunu yaratarak hava kirliliğini arttırıcı bir sebep olmaktadır.

Temiz su ve su sanitasyon sistemleri de sađlık ađısından önemli bir rol oynamaktadır. Yüksek yođunluklu alanlarda, kirliliđi suyun alan dıŐına dođru ve dűzgűn bir Őekilde atılması gerekmektedir.

Toprak kirliliđi sađlıđı birŐok yűnden etkileyebilmektedir.

Fiziksel Çevre

Kentsel Tasarım

Mekansal planlama, sosyal dışlanma ve sağlık eşitsizliklerini doğrudan etkilemektedir.

Yüksek yoğunluklu alanlarda, karışık alansal kullanım, insanlar arasındaki sosyal iletişimi arttırmasının yanı sıra günlük fiziksel aktivitelerini yapmalarına da imkan sağlamaktadır (Kunstler, 1996).

Kentsel alana uygulanan kent simgeleri veya kamusal binalar da insan sağlığını etkilemektedir (Jackson, 2003).

Sağlık hizmetlerine kolay ulaşım, bir sorun anında kullanıcıya çabuk müdahelenin yanında psikolojik bir rahatlama da sağlamaktadır.

Yerleşim Alanı Kalitesi

Sheuya (2004), yaptığı bir çalışmada sosyal statü, konut seğimi ve sağlık durumu arasında bir çok bağlantı bulmuştur.

Fiziksel Çevre

Şehir planlama, kent sağlığını belirleyen etmenlerden biri olan fiziksel çevreyi kontrol etmektedir. Fiziksel evre, sosyal çevreyi yaratacağından, Şehir planlama; ‘Kent Sağlığı’, ‘Kentli Sağlığı’ ve ‘Sağlıklı Kentler’ vizyonunun sağlanabilmesi için altyapıyı oluŐturacak ve saęlamlaŐtıracak, sağlık yönetimi için de destekleyici olacak elzem disiplindir.

Bu devam eden bir çalıŐmadır. ÇalıŐmanın sonunda elde edilen veriler Antalya İli için değerlendirilerek, Antalya İli içerisinde kronik olarak görülen sağlık sorunlarının, kent veya kentleşme ile alakası sorgulanarak, Şehir planlama disiplini içerisinde Antalya İli için neler yapılabilieceği tartıŐılacaktır.

Sonuç

Projede 'atopik astım' hastalığı ele alınacaktır. Çalışma alanının Antalya İli olarak seçilmesinin nedeni, bu hastalığın Antalya İli içerisinde prevalansının, alanın doğal yapısının her mevsim sıcak ve nemli olması nedeniyle, yüksek olmasıdır.

Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi İç Hastalıkları Anabilim Dalı, Allerji-Romatoloji İmmunoloji Bilim Dalı ortaklığı ile yapılacak bir anket çalışmasının ardından, bu anketten elde edilen veriler ile durumun görülebilmesi için GIS ve SPSS ortamında 'hastalık analizleri' oluşturulacaktır. Elde edilen veriler Şehir planlama disiplini dahilinde analiz edilerek, sonuçlara ulaşılmaya çalışılacaktır. Ulaşılan sonuçların ışığında Antalya İli için öneriler getirilecektir.

Sonuç

- Anderson N.B., Armstead C.A.**, 1995. Toward Understanding the Association of Socioeconomic Status and Health: A New Challenge for the Biopsychosocial Approach. *Psychosomatic Medicine*, 57:213-225.
- Barton H.**, 2009. Land use planning and health and well-being. WHO collaborating Centre for Healthy Urban Environments. Bristol, United Kingdom.
- Bryant T.**, 2005. *Towards a New Paradigm for Research on Urban Women's Health*. Centre for Research on Inner City Health, St. Michael's Hospital, Toronto, Canada
- Canon R.**, 2008. *The Social Determinants of Health: SACOSS Information Paper*. South Australian Council of Social Service. Unley, Avustralya.
- Cervero R.**, 1996. Mixed land-uses and commuting: evidence from the American housing survey. *Transp. Res. A*. 30(5): 361–377.
- Encyclopædia Britannica**, 2010. "urbanization.". Encyclopædia Britannica Online. 20.12.2010
<<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/619515/urbanization>>
- Ertan K.A.**, 2008. Kentli Hakları ve Kente Karşı Suç Bağlamında Kentli Etiği. Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE). 20:1-22

Kaynakça

- Galea S., Vlahov D.**, 2005. Urban Health: evidence, challenges and directions. *Annu Rev Public Health*. 26:1-25
- Glouberman S., Gemar M., Campsie P., Miller G., Armstrong J., Newman C., Siotis A., Groff P.**, 2006. A Framework for Improving Health in Cities: A Discussion Paper. *Journal of Urban Health: Bulletin of the New York Academy of Medicine*. 83(2):325-335
- Guy L.**, 2007. Public Health Theory for Anti-Rape Advocates. *Partners in Social Change*; 9(2):4-6
- Hancock T.**, 1993. The healthy city from concept to application: implications for research. *Healthy Cities: Research and Practice*. London: Routledge; s14–24.
- Hancock T., Duhl L.**, 1988. *Promoting Health in the Urban Context*. FADL Publishers, Copenhagen, Denmark.
- Halpern D.**, 1995. *Mental Health and the Built Environment*. Taylor and Francis, London.
- Hardey M.**, 1998. *The Social Context of Health*. The Open University Press, Buckingham.

Kaynakça

- Hetzel D., Page A., Glover J., Tennant S.**, 2004. 'Inequality in South Australia: Key determinations of wellbeing'. Volume 1: The Evidence. Adelaide: Department of Health (SA).
- Institute of Medicine.**, 1988. *The Future of Public Health*. National Academy Press. Washington, D.C. United States.
- Jackson L.E.**, 2003. The relationship of urban design to human health and condition. *Landscape and Urban Planning*. 64(2003):191–200
- Kaplan R., Kaplan S.**, 1989. *The Experience of Nature: A Psychological Perspective*. Cambridge University Press, New York.
- Keleş R.**, 1972. *Őehircilięin Kuramsal Temelleri*. AÜ SBF Yayınları. 1972
- Kunstler J.H.**, 1996. *Home from Nowhere: Remaking our Everyday World for the Twenty-first Century*. Simon and Schuster, New York.
- Levanthal T., Brooks-Gunn, J.**, 2003. Moving to opportunity: an experimental study of neighbourhood effects on mental health. *American Journal of Public Health*, 98 (8), 380–386.
- National Public Health Partnership**, 2000. *Integrated Public Health Practice: Supporting and Strengthening Local Action*. National Strategies Coordination Working Group.

Kaynakça

- National Rural Health Mission (NRHM).**, 2009. Steps for Strengthening Urban Immunization. *Guidelines for India U.I.P.*, p248-251, New Delhi, India.
- Nutbeam D.**, 2001. 'Health Literacy as a public health goal: a challenge for contemporary health education and communication strategies into the 21st century'. *Health Promotion International*, 15(3):259-267.
- Pektaş E.K., Akın F., 2010.** Avrupa Kentsel Şartları Perspektifinde Bir Kentli Hakkı Olarak "Katılım Hakkı" ve Türkiye. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*. 2(12):23-49
- Pinto C.A., Borsus W., Constantin M.**, 2008. *Manifesto for New Urbanity: European Urban Charter II*. Council of Europe Publishing. Strasbourg, France.
- Rootman I., Raeburn J.**, 1994. *Health promotion in Canada: Provincial, national and international perspectives*. Toronto: W. B. Saunders Canada.
- Rosen C.J.**, 2002. *Contaminants in the Home garden and urban soil environment. Extension Guide FO-02453*. Grand Rapids, MN: University of Minnesota Extension Services, Department of Soil, Water and Climate.
- Rothstein M.A.**, 2002. Rethinking the Meaning of Public Health. *The Journal of Law, Medicine & Ethics*. 30(2):144-149

Kaynakça

Royal Commission on Environmental Pollution, 2007. *Twenty Sixth Report: The Urban Environment*. HMSO, London.

Sahni B.S., 1997. Asthma. *World Congress for Integrating Healing Methods*. Colombo, Sri Lanka, 30 November.

Sheuya S., 2004. *Housing Transformations and Urban Livelihoods in Informal Settlements*. SPRING Research Series No. 45, Dortmund.

United Nations., 2004. *World Urbanization Prospects: The 2003 Revision*. New York: United Nations.

Vlahov D., Galea S., 2002. Urbanization, Urbanicity, and Health. *Journal of Urban Health: Bulletin of the New York Academy of Medicine*. 79(4):S1-S12

Vlahov D., Gible E., Freudenberg N., Galea S., 2004. Cities and Health: History, Approaches, and Key Questions. *Academic Medicine*. 79(12):1133-1138

Winslow C.-E.A., 1920. The Untilled Fields of Public Health. *Science*. 51(1306):23-33.

Kaynakça

World Health Organization., 1999. *Towards a new planning process: A guide to reorienting urban planning towards Local Agenda 21*. Regional Office for Europe. Copenhagen, Denmark.

World Health Organization., 2006. Constitution of the World Health Organization. Basic Documents, Forty-fifth edition, Supplement, October 2006.

World Health Organization., 2008. *Our Cities, our health, our future: Acting on social determinants for health equity in urban settings*. WHO Centre for Health Development Publications. Japan.

Worldbank., 2010. "Urban Population (% of Total)." World Development Report 2010. Worldbank. 20.12.2010

Kaynakça